

בית דין רבני אזורי בחיפה

6 אוג 2023
1139617-4

ביה"ד חיפה - כתובה שנטען כי הבעל שינה את הסכום במרמה

הדיינים
1. הרב אברהם מאיר שלוש - ראב"ד
2. הרב אפרים בוגרד
3. הרב בן ציון טופיק

התובעת
פלונת
ע"י עו"ד טו"ר שלמה עמיר

- נגד -

הנתבע
פלוני
ע"י עו"ד משה יצחק אוסדיטשר

פסק דין

הנדון: כתובה שנטען כי הבעל שינה את הסכום במרמה

עניינו של פסק דין זה בבקשת המבקשת, כי בית הדין יחייב את בעלה לשלם את דמי כתובתה.
תיאור העובדות

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

הצדדים נישאו בתאריך כ"ה באלול תשע"ב (12.9.12) נישואין ראשונים למבקשת ושניים למשיב, ללא ילדים משותפים. נישואי הצדדים עלו על שרטון והמבקשת הגישה ביום כ"ט בטבת תשע"ח (16.1.18) תביעת גירושין.

הן אמת כי המשיב קדם והגיש כחודשיים קודם תביעה לשלום בית, אך בדיון מיום כ' בטבת תשע"ח (7.1.18) התנגדה המבקשת למבוקש מאחר והמשיב סירב בעבר לכל בקשותיה הרבות לבחון את שיקום הנישואין. לדבריה, מזה למעלה מעשרה חודשים שברחה מהבית והמשיב לא טרח כלל לפנות אליה עד כה.

מאידך טען המשיב, 'אם היא רוצה אני לא אכפה עליה. אני מסכים להתגרש' (שורה 29 לפרוטוקול שם) בהתאם לאמור נקבע בהחלטה מיום כ"א בטבת תשע"ח (8.1.18) מועד לסדור גט.

דא עקא, כי במעמד סדור הגט ביום י"א באדר תשע"ח (26.2.18) חזר בו המשיב מהסכמתו להתגרש וביקש שלום בית. המבקשת טענה כי אין בקשתו לשלום בית כנה, שהרי לא דיבר איתה על כך כלל עד הדיון, וכי רק מחמת שתבעה את כתובתה מבקש הוא שלום בית.

בדיון מיום י' באייר תשע"ח (25.4.18) טענה המבקשת, כי מזה למעלה משנה גרים הם בנפרד, ובמהלך השנים סבלה מהשפלות וקללות כמו גם כינויי גנאי קשים ואף ליד זרים.

לדבריה, המשיב קבע את דירתם בקומה הרביעית בבניין בו גרה אימו, למרות התנגדותה ובקשתה לעבור למקום חילופי, וכן התעלל בה נפשית וכלכלית כמפורט שם. (שורות 25-49 לפרוטוקול שם). עוד חזרה וציינה כי המשיב לא טרח להתקשר אליה עד כה, ואף לא יזם דבר עבור שלום הבית אותו מבקש. לטענתה, כשביקשה מהמשיב לדאוג למזגן בסלון, הוא בתגובה קנטרנית דאג לכבות גם את המזגן והחשמל בחדר השינה. (שורות 79-81 שם).

המשיב הכחיש את המיוחס לו וחזר ובקש שלום בית. עם זאת, לא ידע להסביר לבית הדין איך מבקש הוא שלום בית עם אישה המעלילה עליו עלילות שווא. לדבריו שלח בעבר את הרב שיבחן את שלום הבית עם המבקשת, ואף כיום מה שיאמר הרב הוא יעשה לרבות גירושין. מאידך המבקשת טענה כי אף אחד לא דיבר איתה כלל על שלום בית. בסופו של דבר חזר בו המשיב מהסכמתו להתגרש על פי עצת הרב. (שורות 64-73 שם).

בדיון מיום כ"א בתמוז תשע"ח (4.7.18) הצהיר המשיב כי רק אם המבקשת תוותר על כתובתה יסכים להתגרש (שורה 65 שם) ומשכך נקבע דיון לחקירות.

בפסק הזמן שעד הדיון הסכימה המבקשת לבחון את שלום הבית בעזרת יעוץ מתאים, אך מדו"ח היועצת נראה כי אין תוחלת לנישואין, ואין מנוס מגירושין לאלתר. עוד הודגש שם כי אף הרב ... הנזכר מסכים לכך (החלטה מיום כ"ט טבת תשע"ט - 30.12.18 ודו"ח יעוץ מיום כ"ג תשרי תש"פ 22.10.19).

לאחר למעלה משלוש וחצי שנים בהם הצדדים פרודים זה מזה (!!) הופיעו הצדדים שוב לדיון ביום כ"ז באלול תש"פ (16.9.20) והמשיב חזר על עמדתו כי רק אם המבקשת תוותר על הכתובה יסכים להתגרש (שורה 24 שם).

בהעדר הסכמה טען ב"כ המשיב אודות הכתובה עצמה. לדבריו, המשיב התחייב בכתובה הראשונה מיום כ"ה באלול תשע"ב (12.9.12) סך של ארבע מאות אלף ש"ח, אך מאחר ובכתובה נרשם אבי המבקשת בשם 'משה' דבר שאינו נכון, לפיכך ביום כ"ט באדר א' תשע"ד (1.3.14) פנו לרב לתיקון שם האב הנכון 'XXX' ובמקביל גם סכום הכתובה שונה למאתיים זוז ומאתיים זקוקים (שורות 38-42 שם).

מאידך טענה המבקשת כי אכן בגין בעיות בשלום הבית החליטו לבדוק את הכתובה והתברר כי שם אביה טעון תיקון, אך לא ידעה כלל שגם סכום הכתובה שונה שהרי בסכום לא נפלה כל טעות, ואין ולא הייתה כל סיבה שבגינה תסכים לשינוי סכום הכתובה.

בדיון מיום י"ט בסיון תשפ"א (30.5.21) הופיע הרב הנזכר וטען כי המבקשת פנתה תחילה לעזרתו בבקשה לשלום בית. כשביקש לראות את הכתובה מצא את הטעות בשם אבי המבקשת, ומשכך ערך להם כתובה חילופית. לדבריו, הסביר לצדדים כי בכתובה החדשה אין מקום לכתוב את הסכום שנכתב בעבר מלבד מאתיים זוז ומאתיים זקוקים, וביאר להם את משמעות השינוי. הצדדים יצאו להתייעצות ולבסוף הסכימו לסכום שהציע.

מנגד טענה המבקשת כי שאלה את הרב במעמד התיקון האם סכום הכתובה נשאר כמו שהיה, ולדבריה הרב אמר לה שהסכום לא שונה. לשאלת בית הדין השיבה כי אינה זוכרת שיצאה להתייעץ באותו מעמד, ובכל מקרה לא הסכימה לשינוי הסכום (שורות 72-78 שם).

המשיב נשאל מב"כ המבקשת אם פנה בעבר לרב שליט"א על מנת לשנות את הכתובה אך השיב בשלילה. עם זאת, הרב בתגובתו הכתובה אישר כי אחר שקידש את הצדדים המשיב פנה אליו בטענה שנפלה טעות בשם אבי המבקשת והכתובה פסולה. הרב הבהיר למשיב כי הכתובה כשרה וניתן לתקן את השם, אך המשיב לא חזר אליו.

דיון והכרעה

כאמור, מזה למעלה משש שנים (!!) שהצדדים בנפרד, אך המשיב סירב להתגרש, תחילה בטענת שלום בית, ולאחר מכן סירב להתגרש עד הכרעה בתביעת הכתובה.

בית הדין התרשם כי שלום הבית אותו ביקש המשיב ממנו והלאה, ואף בקשתו לשלום בית אינה בקשה כנה כלל, שהרי לא ביקש כלל מהמבקשת לפנות ליעוץ מתאים, ולא דיבר עם המבקשת כלל למעט המפגשים הדוממים במסדרון בית הדין.

ואף גם זאת, המשיב הסכים להתגרש כבר בדיון הראשון לאחר שנה של פירוד, אך שוב חזר בו במעמד סידור הגט. משכך נראה ברור שכל בקשתו לשלום בית, אינה אלא מחמת תביעת הכתובה שהגישה המבקשת.

ולא זו בלבד, אלא המשיב עצמו הצהיר בכל עת בפני בית הדין כי במידה והמבקשת תוותר על הכתובה יתגרש לאלתר. (דיון מיום כ"א תמוז תשע"ח 4.7.18 ודיון מיום כ"ז אלול תש"פ 16.9.20) ועלובה עיסה שנחתומה מעיד עליה.

גם בדו"ח היעוץ צוין כדלהלן:

'לא התרשמתי שד' באמת ובתמים רוצה בה אלא שלא מרשה לעצמו לומר ברורות שחפץ בגט מסיבות שלו. אוסיף עוד שהתרשמתי הינה שנענה לרעיונות שלי לא מפני שהאמין אלא כי לא רצה שיצטייר כמתנגד לשלום בית.

האישה עזבה את הבית לבית אמה אישה קשה המטופלת על ידי עובדת זרה [...] מבחינתה עדיפה מציאות זאת על פני חיים זוגיים שאינה בטוחה בהם וחשה כדבריה זרות וניכור ושכל משפחת המוצא שלו עימו ונגדה [...] כדבריה, "הייתי שם תחת זכוכית מגדלת של כולם", "בעלי העדיף את אימו ומשפחתו על פני".

מאידך, בית הדין התרשם מטענות המבקשת, ובפרט שהמשיב גם הודה במקצת מהמיוחס לו כי נהג באלימות כלכלית כנגד המשיבה (שורה 151 לפרוטוקול מיום י"ט סיון תשפ"א 30.5.21) ואין אדם מודה ולא לו. (עיין קדושין סג:).

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

עזיבתה של המבקשת את הבית, למרות המגרעות שבמקום החילופי עשויה ללמד על עומק המשבר בו הייתה המבקשת וכפי שציינה היועצת, ומשכך נראה לבית הדין שיש לחייב את המשיב בכתובה, ובפרט במקום בו המשיב לא טען כל טענות אישיות כנגד המבקשת, ומשכך המבקשת נותרה מוחזקת בכתובה, שהרי המשיב לא הציג כל עילה לפוטרו מחיובו.

בהתאם לאמור, אף אילו לא היה מסכים המשיב להתגרש, היה מקום לחייבו להתגרש, ובוודאי אחר פסק זמן כה רב בו לא עשה דבר, אלא שהמשיב ביקש לעכב את הגט עד הכרעה בכתובה, וכאמור יש לחייב את המשיב בכתובה.

שני שטרות מתנה

דא עקא, שסכום הכתובה עבר שינוי משמעותי, ומעתה יש לדון איזה כתובה מחייבת האם כתובה ראשונה המרובה, או שמא הכתובה המאוחרת גוברת ומחליפה את הקודמת.

והנה מבואר בכתובות (מד.)

אמר רב נחמן שני שטרות היוצאין בזה אחר זה ביטל שני את הראשון. אמר רב פפא ומודה רב נחמן דאי אוסיף ביה דיקלא - לתוספת כתביה [...] מאי הוי עלה דכתובה [...] אחד זה ואחד זה מן הנישואין.

ולפי דרכנו למדנו, ששני שטרי מכר או מתנה ביטל השני את הראשון, שאם לא כן, לשם מה נכתב השטר השני? אכן כשיש סיבה שבגינה נכתב שטר זה, וכגון ששטר אחרון מוסיף על הראשון - אינו מבטל את הראשון. ומכל מקום כששני שטרות זהים ודאי אזלינן רק בתר שטר אחרון ואינו גובה ממשועבדים שקדמו לו (וראה תוספות בד"ה והלכתא ודו"ק).

אמנם הדבר ברור שכל זה דווקא בשטרי מכר או מתנה, ששני השטרות סובבים ודאי על אותה העיסקא, או בשני שטרות כתובה לאותה אישה, אבל בשטרי הלוואה היוצאים בזה אחר זה - ודאי שאין שטר אחרון מבטל את הראשון, שהרי אדם עשוי ללוות ולחזור וללוות, ואפשר ששתי השטרות נעשו על שתי הלוואות, ולפיכך המלווה גובה את שניהם.

שני שטרות הלוואה

וכן מוכח מבבא בתרא (קעב.) דאמר רבא האי מאן דנקיט תרי שטרי בר חמשין חמשין ואמר שויניהו ניהלי חד בר מאה לא משוינן ליה ע"ש מילתא בטעמא. וכן פסק בשולחן ערוך (חושן משפט סימן נג סעיף א) ומוכח דאף שאין עושים משני השטרות שטר חוב אחד של מאה זוז, אך וודאי מצי המלווה לגבות את שניהם כל אחד בזמנו, ולא אמרינן ביטל שני את הראשון.

וכן פסק הרי"ף (כתובות טו: מדפי הרי"ף) וזה לשונו:

בהודאות והלוואות גבי תרווייהו כל חד וחד לפום שיעבודא דיליה, ולא אמרינן האי שטרא היינו האי שטרא, ואף על גב דתרווייהו סכום אחד.

וכן דקדק הריטב"א (כתובות מד.) מפירוש רש"י שכתב שני שטרות היוצאין בזה אחר זה על שדה אחת, דמיירי בשטרות מכר או מתנה, ופירש שכונת רש"י למעט שטרי הלוואה שגובה את שניהם. וכן טמן ברמ"ז רבנו הגר"א (חושן משפט סימן רמ סק"א).

הן אמת שבפרק הכותב (כתובות פט:) איתא מימרא דרב נחמן הנזכרת, שני שטרות היוצאין בזה אחר זה ביטל שני את הראשון, ופירש רש"י שני שטרות על הלוואה אחת או מכר אחד ע"ש. ומוכח שגם בשטרי הלוואה אמרינן ביטל אחרון את הראשון.

אך הרב גידולי תרומה (עמוד שנו) כתב שדברי רש"י בפרק הכותב הם לאו דווקא, ולעולם שטרי הלוואה אינם כשטרי מכר וגובה את שניהם, וכדבר האמור ע"ש.

גם מרן החיד"א בספרו דברים אחדים (דרוש כט) הסכים שדעת רש"י הינה בחדא מחתא עם דעת הרי"ף והריטב"א שגובה את שני שטרות הלוואה, ולא אמרינן ביטל שטר אחרון את הראשון, ומה שכתב בפרק הכותב דרב נחמן מיירי בשטרי הלוואה או מכר שביטל שני את הראשון, היינו כשידוע על פי העדים, או על פי המלווה והלווה עצמם ששני השטרות נעשו על אותה הלוואה, דאז פשוט שיגבה רק אחד מהם. וכן מוכח מדקדוק לשון רש"י שכתב 'ששני השטרות על הלוואה אחת' ולפיכך שטר הלוואה זה הוא כשטר מכר שביטל אחרון את הראשון ע"ש.

ועל כל פנים, בשטרי מכר או מתנה וכן בשטר כתובה שברור ששני השטרות סובבים על אותה עיסקא או אותה אישה, אם לא הוסיף דבר בשטר אחרון, וודאי ששטר אחרון מבטל את הראשון.

ולפיכך אילו שתי הכתובות שלפנינו היו באותו הסכום, ובאנו לדון ממתני חל שעבוד הכתובה ודאי שהכתובה המאוחרת מחליפה את הקודמת ואין האישה גובה אלא מזמן אחרון.

וכן פסק בשולחן ערוך (הלכות כתובות סימן ק סעיף יד) ז"ל:

הוציאה שתי כתובות וגט אחד, אינה גובה אלא כתובה אחת. ואיזו מהם גובה, אם שתיהן שוות ביטלה האחרונה את הראשונה ואינה טורפת אלא מזמן האחרונה.

וכיוצא בזה פסק בשולחן ערוך חושן משפט (הלכות אונאה ומקח טעות סימן רמ סעיפים א-ב) ז"ל:

שני שטרות היוצאים על שדה אחת [...] אם היה האחד מתנה והשני מכר לא ביטל האחרון את הראשון, שיש לומר שלהוסיף לו אחריות חזר וכתב בשם מכר [...] היו שני השטרות במכר או שניהם במתנה, אם הוסיף בשני כלום הרי הראשון קיים, שלא כתב השני אלא מפני התוספת. ואם לא הוסיף, בטל שטר השני את הראשון, ואין לו אחריות אלא מזמן שני.

נמצאנו למדים שרק כאשר שטר אחרון מוסיף על הראשון אמרינן ששטר ראשון קיים ואחרון נכתב לתוספת, אבל במקום ששני השטרות זהים - ודאי שטר אחרון עיקר, הן במכר ומתנה והן בכתובה.

שני שטרות כתובה

והנה הרב החבי"ב בספרו כנסת הגדולה (הגהות טור חושן משפט סימן רמ) תמה על הטור והבית יוסף מדוע לא פירשו שכתובת אישה דמי לשטר מכר ומתנה, וגם בכתובה שטר אחרון מבטל את הראשון. ומכאן זה כתב לחדש דאפשר שלדעתם כתובת אישה הוי כשטר הלוואה ולכך אישה שיש לה שתי כתובות תוכל לגבות את שתיהן, דאפשר שכתב לה כתובה פעמיים כדי שתגבה שתי כתובות, והתחייב לה בשתיהן ע"ש.

ולכאורה משנה שלימה שנינו ששטר כתובה כשטר מכר ומתנה, דגובה רק את שטר האחרון. דתנן בכתובות (פט): הוציאה שתי כתובות וגט אחד אינה גובה אלא כתובה אחת ופירש רש"י שהכותב לאשתו שתי כתובות אינה גובה אלא אחת ע"ש. וכן כתב הריטב"א (כתובות מד). ששטרי כתובה כשטרי מכר הם, דאישה כ'שדה זו' דמיא (בבא מציעא טז): ואחר שכנסה בכתובה אחת, אין דרך לחזור ולכתוב כתובה אחרת ע"ש.

וגדולה מזו העיר מרן החיד"א (שם) על דברי כנסת הגדולה הנזכרים, מדברי הטור עצמו (אבן העזר סימן ק) שפירש שגם בכתובת אישה אם כתב לה שתי כתובות זו אחר זו וגט אחד, אינה גובה אלא כתובה האחרונה, לפי שבטלה הראשונה כשכתב לה האחרונה, ומרן הבית יוסף הראה מקורו שם.

הרי שרבנו הטור והבית יוסף ביארו משפט הכתובה דדמי לשטרי מכר, ואף שלא כתבו זאת בחושן משפט, הרי פירשו שיחתם באבן העזר, כי שם ביתו בבית יוסף שם עכת"ד.

ומעתה ותרד פלאים פליאת הכנסת הגדולה, ונמצא שגם לדעת הטור והבית יוסף כתובה כמכר שגובה רק את האחרונה. ובלאו הכי, אף מעיקרא הכנסת הגדולה לא קבע מסמרות בדבר שהרי כתב כן רק בדרך אפשר.

אמור מעתה, שרק במקום ששטר אחרון מוסיף על הראשון אמרינן ששטר ראשון קיים ואחרון נכתב לתוספת, אבל כאשר שני השטרות זהים ודאי ששטר אחרון מבטל את הראשון דאם לא כן למה כתבו. ומשכך קל וחומר בנידון דידן בו שטר הכתובה השני מגרעות נתן דודאי יש לומר שלכך כתבו ורק שטר בתרא עיקר.

וכן מפורש בדברי הר"ן והביאו הרמ"א (סימן רמ סעיף ב) ששני שטרות זהים ביטל שני את הראשון, וכל שכן אם כתב לו תחלה שדה שלימה ואחר כך חצי שדה, דביטל שני את הראשון ע"ש.

וכן מפורש בפרישה (אבן העזר סימן) שאם הוציאה שתי כתובות אינה גובה אלא אחרונה, ואינה טורפת אלא מזמן השני, דאי לאו לבטולי קמא אתא למאי כתב כתובה שנית הואיל ששתייהן שוות. וסיים שם, ונראה דכל שכן אם סכום כתובה השנייה פחות מהראשונה דאמרינן בטולי בטלה לראשונה ע"ש.

ואף שאין האישה מוחלת על כתובתה אלא בשטר וצריכה לכתוב לו התקבלתי שאם לא כן מצי לומר לו משחקת הייתי בך כמבואר בשו"ע (סימן סו סעיף ג ואחרונים) ע"ש. מכל מקום הכא עדיף שהרי כתב לה כתובה חילופית, וקבלת האישה את הכתובה החילופית כמוה כמחילה בכתב על כתובה ראשונה.

ובלאו הכי פסק מרן (סימן קה סעיף ה) המוחלת כתובתה אינה צריכה לא קנין ולא עדים, והוא שיהיו דברים שהדעת סומכת עליהם ולא יהיו דברי שחוק והיתול או דברי תימה, אלא בדעת נכונה. וראה באחרונים מה שכתבו שם.

הן אמת שבכתובה קמייתא כתב לה, שאם יסיתנה למחול סך הכתובה לא תחול המחילה כלל. אך דעת לנבון נקל דהני מילי כשמסיתה למחול שלא ברצונה, אבל כאשר התרצתה לכתוב כתובה חילופית כנדון דידן בו טרחו שניהם להופיע אצל עורך הכתובה, ולדבריו הדבר נעשה ברצונם והסכמתם כדי להכשיר את הכתובה, נמצא דעל כל פנים לדברי עורך החופה, המבקשת מחלה ברצונה על כתובה הראשונה שהרי בדעתה לכתוב כתובה חדשה וכשרה, ואינה יכולה לגבות כתובה ראשונה.

וכיוצא בזה מבואר בשו"ת בצל הכסף (חלק א סימן עו) דאותו תנאי שכותבים בכתובה שלא יפתנה למחול היינו דווקא מחמתו אבל אם מחלה כתובתה שלא על ידי פיתוי מהני מחילתה ואין זה בכלל התנאי ע"ש. וראה עוד בשו"ת בית יוסף (דיני כתובה סימן ד) ואכמ"ל.

טעות בכתובה

ובלאו הכי יש לומר, שמאחר ושם אבי האישה שנרשם בכתובה הראשונה אינו נכון נראה לכאורה כי כתובה זו פסולה וכמבואר בשולחן ערוך (הלכות גיטין סימן קכט סעיף י) זה לשונו:

יוסף בן שמעון ששינה וכתב יוסף בן שמואל, פסול. ויש מי שאומר שאם נשאת, לא תצא.

וכן פסק גם בהלכות הלואה (סימן מט סעיף ו) זה לשונו:

מי שהוחזק שם כינויו בעיר וכתבו עליו שטר ואחר כך נודע שהיה לו כינוי אחר, או שטעו בשם הלואה או המלוה וכתבו ראובן במקום שמעון [...] יכתבו שטר אחר ולא אמרינן כבר עשו עדים שליחותם.

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

ומבואר שלדעת מרן שינוי שם בגט או בשאר שטרות פסול, שיאמרו אדם אחר הוא שגרש, ומינה גם לגבי כתובה כשטעה באחד השמות או בשם האבות הכתובה פסולה. וכן מבואר בשו"ת מהר"ם מינץ (סימן קט) שכתב:

היכא שטעה הסופר בכתובה בזמן השנים או בשבוע או בחדש או בשם החתן והכלה או בשמות האבות, שאין תקנה לכתוב אותה לא על המחק או על הגרר ולקיים אותה בסוף הכתובה לפני וקנינה, אין מועיל תיקון כלל אך לכתוב כתובה אחרת ע"ש.

וכן מבואר בשו"ת דברי יציב (סימן צא) שטעות בשמות הוי כתובה שנכתבה בפסול, וחספא בעלמא הוא ואינה יכולה לגבות בכתובה זו ע"ש.

הן אמת שמהר"ם אבן חביב זצ"ל בספרו גט פשוט (סימן קכט סקמ"ט) צידד לחלק שדווקא בשינה שם אבי המגרש פסול דאיכא לעז לומר אין זה שגרש, אבל שינה שם אבי האישה יש לומר דכשר שאינה נקראת על שם אביה אלא על שם בעלה, אך מה אעשה שבתשובת הרא"ם (סימן סו) ומהרח"ש (סימן ג) לא חילקו בזה.

ושבו סיים, מצאתי רמז סיוע לדברי בדברי מהראנ"ח (ח"א סימן יא) שכתב לחלק בין אבי האישה לאבי האישה, דאפילו מהרי"א דכתב דשם אביו צריך לכתוב בגט, אבל שם אביה יודה לשאר הפוסקים. ויש לחלק בין אבי המגרש לאבי המתגרשת במעט חילוק וק"ל עכ"ל. ובשו"ת כתב סופר (אבן העזר סימן עו) יצא לבאר החילוק ע"ש ואכמ"ל.

אך מכל מקום למעשה אחר שבבית יוסף מפורש שאף בשינה שם אבי המתגרשת הגט פסול, וכן סתם בשו"ע, הוא הדין לכתובה ושטרות, ויכול המשיב לומר קים לי שהכתובה פסולה, ולא ניתן לחייבו על פי כתובה זו.

אלא שיד הדוחה נטויה, דאף שאין המבקשת יכולה לגבות בכתובה זו את עיקר הכתובה, אבל יכולה היא לגבות את תוספת הכתובה שהתחייב לה שהרי אף אלמלא הכתובה כבר התחייב בתוספת שהיא בכלל הדברים הנקנים באמירה כמבואר בקידושין (ט): אמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך לבתך כך וכך עמדו וקדשו קנו הן הן הדברים הנקנים באמירה וכן פסק הטור והשולחן (סימן נא).

ומבואר בטור (סימן סו) בשם רב האי שאין צריך קנין בשעת הנישואין על מה שנתן לה דתנאי כתובה ככתובה דמי כי היכי דבשעת קידושין לא בעי קנין מדרב גידל ע"ש. וכן פסק בשולחן ערוך (סימן סו סעיף ח). ואף שהרמ"א כתב שיש חולקין כבר העיר בחלקת מחוקק (סקל"ד) שלא מצא מי החולקים (וראה בית שמואל סימן נא סק"ז) ע"ש. ומשכך אפשר שיש לחייב את המשיב בתוספת כתובה שכתב.

כתובה חילופית בסכום אחר

והנה פסק בשולחן ערוך (סימן סו סעיף ג) זה לשונו:

אם כתב לה כתובה ונאבדה או שמחלה לו, צריך לכתוב אחרת בעיקר הכתובה, שאסור לאדם לדור עם אשתו שעה אחת בלא כתובה. וכתב הרמ"א וכשנאבדה הכתובה ובא לכתוב לה כתובה אחרת, צריך לכתוב לה כתובה גדולה כראשונה (מהרי"ק שורש קט"ז).

ולכאורה נראה שאין חילוק אם אבדה הכתובה או שנמצא בה טעות שבכל אופן כשכותב אחרת צריך לכתוב לה כתובה גדולה כראשונה.

ומה"ר יעקב אלפנדרי זצ"ל בשו"ת מוצל מאש (סימן כא הובא בפתחי תשובה סק"ג) נשאל אודות מי שאבדה כתובתה בסך עשרת אלפים לבנים, וכתב לה בעלה אחרת בסך חמשת אלפים לבנים ולא קפדה,

ואחר זמן נמצאה כתובה ראשונה האם כבר נמחל שעבודה ותגבה רק מחצית או שמא דכיון שמחלה בטעות דסברה שאבדה ועתה נמצאה ושיעבוד הראשון עדיין קיים.

והעלה שם, שאם כתב לה בכתובה חילופית 'מפני שאסור לשהות עם אישה ללא כתובה אני כותב לה חמשת אלפים לבנים' הרי שלא התכוון לשנות משטר הראשון והתוספת מעולם לא נמחלה ונשארה חוב גמור עליו, אלא שבמקום מאתיים זוז שחייב לה כדי שלא תעמוד ללא כתובה כתב לה חמשת אלפים, ולכן אף אם לא נמצאה כתובה ראשונה יכולה לגבות על פיה.

אבל אם כתב בכתובה שניה שכיון שאבדה הראשונה הרי כותב לה מאתיים ועוד תוספת חמשת אלפים לבנים אז וודאי קבלתה את הכתובה השנייה הוי מחילה על מה שכתב לב בכתובה ראשונה, ואף אם נמצאה אחר כך חספא בעלמא היא, ואין לה אלא כתובה שניה בלבד עכת"ד.

ומינה בנדון זה שכתב לה כתובה חילופית לגמרי עבור עיקר ותוספת, והכתובה החילופית הינה בנוסח כתובה דאירכסא, ופירש שעשה כן מחמת האיסור, אף שהיה לו לכתוב בכתובה סכום שהתחייב לה בתחילה כמבואר ברמ"א גבי כתובה שאבדה, ואפשר שאף אילו לא כתב זאת כבר התחייב בסכום זה כדברי המוצל מאש, אך אחר ששינה ונראה מדברי עורך הכתובה שהאישה התרצתה לכך, אין לחייבו בכתובה ראשונה שהרי סברה ומחלה עליה.

אלא שלמרות כל האמור, מקום יש בראש לטענת המבקשת כי אין ולא הייתה כל סיבה שתסכים לפחות מהכתובה, ולא ידעה ולא הסכימה לדבר. שהרי כל הסכמתה לכתובה החדשה הינה רק מחמת טעות שנפלה בשם אביה, ולפיכך כשנכתבה כתובה מתוקנת היה למשיב להותיר את הסכום כבראשונה. ובפרט שלדבריה עורך הכתובה הסביר לה שהסכום לא שונה.

ומשכך יש לומר שמאחר ועורך הכתובה השתמש בטופס שטר קבוע המצוי אצלו, וכפי שטען כי בטופס שאצלו אין מקום למילוי הכתובה, מלבד מאתיים זוז ומאתיים זקוקים המובנים בגוף הטופס, ומשכך אפשר שכל הכתובה החילופית לא באה לשלול את הקודמת לה אלא רק לרפא את הפגם שנפל בכתובה ראשונה.

וכן יש ללמוד מתשובת רבנו הרא"ש (כלל לג סימן ב – הובא בטור סוף סימן עה) וכדלהלן:

שאלה לאדוני אבי הרא"ש, ראובן שטוען כי קודם הנשואין התנה עם אשתו שישאנה במקומה על תנאי שאחר הנשואין תבא אליו לדור במקומו, והיא מודה בזה התנאי אלא שאומרת אחר כך כשנשארה כתב בכתובה שלא יוציאנה ממדינה זו למדינה זו בטל התנאי הראשון ואינה רוצה לצאת ממקומה.

תשובה לא נמחל תנאי הראשון בזה, כי הכתובה נכתבה כמו שרגילין לכתוב בכל הכתובות ולא כיון לעקור תנאי שהתנה בפירוש. ועוד שהוצרכה לתנאי הכתובה שכתב שלא יוציאנה ממקומה דהיינו מדינה שקבלה לדור ואדעתא דהכי ניסת לו שתדור שמה ולא יוכל להוציאה משם נמצא שתנאי הכתובה אינו עוקר התנאי הראשון כלל ואם אינה רוצה לדור עמו במקומו אינו חייב במזונותיה.

ולפי דרכנו למדנו, שכתובה שנעשתה בטופס קבוע הוה שיגרא דלישנא ואינה מבטלת תנאים מפורשים שהיו תחילה. ולפי זה גם בנדון דידן בה הכתובה הוחלפה על פי טופס קבוע וכפי שנהג עורך הכתובה להשתמש בטופס קבוע של כתובה אשכנזית, אפשר שאין כתובה זו מבטלת התחייבות מפורשת שנעשתה בכתובה קמייתא, דשמה נעשתה רק לתקן טעות השם שבכתובה ראשונה. וי"ל.

הוא עשה שלא כהוגן

ומכל מקום קשה לקבוע מסמרות בדבר ולהוציא ממון מהבעל אחר שיש עיקולי ופשורי בדבר, שהרי מדינא כתובה ראשונה פסולה ואף שעדיין היה נראה לחייב את המשיב בתוספת הכתובה, אך אחר שכתב לה (בהסכמתה או בספק הסכמתה) כתובה חילונית ומאוחרת אפשר שביטל בזה את הקודמת.

אלא שכאמור המשיב נהג שלא כהוגן, שהרי אף בכתובה שנאבדה כתב הרמ"א שיש לרשום בכתובה החילונית סכום שהיה בתחילה, והכא נמי היה למשיב לעשות בכתובה המתוקנת ולהותיר את הסכום במקומו ולא לפחות ממנו.

ואף שלדברי המשיב המגובים בדברי עורך הכתובה, הסכימה המבקשת לפחות מהכתובה, אך מנגד המבקשת טוענת שלא די שלא הסכימה לדבר, אלא אדרבה אמר לה עורך הכתובה כי הסכום לא שונה, ואין לנו סיבה מספקת לומר שהמבקשת הבינה והסכימה לשינוי הסכום, שהרי הטעות שבכתובה הייתה בשם ולא בסכום.

ואדרבה אם חיי הצדדים התנהלו על מי מנוחות, מדוע הוצרך המשיב את הכתובה לפחות, ואם כבר התגלו חילוקי הדעות, מדוע שתסכים המבקשת את הכתוב לשנות.

אך מול כל זאת קמה וגם נצבה עדות הרב כי הדבר נעשה בהסכמת המבקשת ולכן לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה (גיטין יט.) ולפחות מחמת הספק, אין בידנו לחייב את המשיב מעבר למה שכתוב בכתובה.

והנה כאמור בכתובה החילונית התחייב הבעל בסך מאתיים זוז ומאתיים זקוקים כסף צרוף. ונחלקו רבותינו איך לשער אותם מאתיים זקוקים האינדנא כאשר הסכום נע בין 2.8 ק"ג כסף לבין 57.6 ק"ג כסף (ראה באורך מה שכתב הגר"נ גורטלר שליט"א בספרו בכורי גשן חלק א סימן יט הודפס גם בשורת הדין חלק ד עמוד קיא, והגר"ש שפירא שליט"א בפסק דין מיום כ"ד טבת תשע"ו 5.1.2016. תיק 917210/2).

ובפסקי דין רבניים (כרך יא עמוד 362 לדעת הרוב, מרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל ומהר"י קאפח זצ"ל) הכריעו שאין לחייב יותר ממה שכתב בנחלת שבעה (סימן יב אות מט) וראה עוד פסקי דין רבניים (כרך יד עמוד 187) שהם פי ארבע מכתובה דאורייתא (ובסך הכל 3840 גרם כסף).

ואף שבדרך כלל בכל כיוצא בזה מחייב בית הדין מאתיים זוז כשיעורם הנמוך, שהרי המוציא מחברו עליו הראיה ותפסת מועט תפסת, אך בנדון דידן מאחר והוא עשה שלא כהוגן נעשה עימו שלא כהוגן (בבא בתרא מח:): הוא עשה שלא כהוגן שהרי שינה והפחית את סכום הכתובה אף אנו נעשה עמו שלא כהוגן, ולכן הגם שלא נוכל לחייב את המשיב מעבר למה שכתב בכתובה והיינו מאתיים זקוקים, אך לא נחייבו כמקובל בסכום הנמוך אלא במאתיים זקוקים על פי שיעור הגבוה, כדעת רבנו החזון איש זצ"ל.

וכיוצא בזה מצאנו בפסק דין בית הדין האזורי בבאר שבע (תיק 81541/25 מיום 17.3.2016) שבנסיבות העניין חייב בית הדין את הבעל (בדעת הרוב) אף מעבר לשיעור מאתיים זקוקים בשיעורם הגבוה, לעומת דעת המיעוט שהסתפקה בחיוב הבעל במאתיים זקוקים כשיעורם הגבוה.

הן אמת כי בערעור שהתקבל דחה בית הדין הגדול את עמדת הרוב לחייב מעבר לשיעור הגבוה כפיצוי גירושין, אך הסכים פה אחד לדעת המיעוט כי יש לחייב את המשיב בדמי הכתובה במאתיים זקוקים כשיעורם הגבוה ע"ש. (תיק 802635/8 מיום 25.1.2017).

משכך פני הדברים, גם בנדון דידן מאחר והמשיב עשה שלא כדין בשנותו את טעמ'ו בחיוב הכתובה, לפיכך יש לחייבו במאתיים זקוקים כשיעורם הגבוה (57.6 ק"ג) ועליהם יש להוסיף סך מאתיים זוז (120 גרם כסף). ומאחר וכיום מחיר ק"ג כסף הינו שבע מאות וששים דולר, (763.9 \$) הרי שמאתיים זקוקים בשיעורם הגבוה יחד עם מאתיים זוז (57.720 ק"ג) הינם ארבעים וארבעה אלף דולר תשעים ושניים. (\$ 44,092).

שער הדולר היציג הינו שלושה שקלים שישים וחמש אג"ח (3.65 ש"ח) ומשכך בית הדין מחייב את המשיב בכתובת המבקשת בסך מאה שישים ואחד אלף ש"ח (161,000 ש"ח)

הרב אברהם מאיר שלוש – ראב"ד

כבוד הראב"ד הלך בדרכו של בעל הדברי יציב שלדעתו אם נמצא טעות בשם אבי האישה דינה של הכתובה כחספא בעלמא כיון שהשווה דין גט כדין הכתובה. ואף על פי שאיני כדאי לחלוק על בעל הדברי יציב, תורה לא בשמים היא ויש מקום לבעל הדין לחלוק כפי שיתבאר לקמן:

ובהקדים דבר פשוט ביסוד דין הכתובה - תוקף החיוב של הכתובה.

בגמרא (כתובות דף נז עמוד א) משמע שמעיקר הדין האישה גובה את כתובתה אף בלא כתיבה מכוח תנאי בית דין, מיהו במקום שנהגו לכתוב כתובה משום דלא סמכא דעתה אתנאי בית הדין, צריך לכתוב, והיינו שהבעל כותב לאשתו שמתחייב בכתובה, ומכל מקום לא הוזכר שצריך קנין על כך.

וכך כתב הרמב"ם (הלכות אישות פרק י הלכה ט):

אחד הכותב את הכתובה בשטר ואחד שהעידו עליו עדים וקנו מידו שהוא חייב לה מאה או מאתיים הרי זה מותר.

וכן הוא בשו"ע בסעיף 10 סעיף א, הרי שלא הזכירו הרמב"ם והשו"ע שצריך קנין. ומשמע מביאור הגר"א שם ס"ק ט שמעיקר הדין יכול לכתוב על ידי עדים מבלי קנין, דאין צריך אלא עדים שאומר להם כתבו וחתמו (וככל שטר מתנה, וקנין לאו בדוקא, ולכן תמה על המרדכי ע"ש).

וכבר העירו על זה האחרונים שלכאורה מלשון הרמב"ם והמחבר משמע שיכול לכתוב בעצמו ואינו נצרך לעדים.

אבל האמת יורה דרכו דהרמב"ם בהלכות יבום וחליצה פרק ג הלכה לג כתב טופס הכתובה ובנוסח שכתב הוא לשון העדים ועל ידי קנין 'וקנין מפלוני דא'.

כל זה בעיקר כתובה, אבל בתוספת כתובה כתב במפורש השולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן 10 סעיף ח:

יש מי שאומר שאין צריך קנין בשעת הנישואין כמה שנותן לה, ויש חולקין.

מקור דברי הש"ע הוא מטור אבן העזר הלכות כתובות סימן 10:

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

כתב רב האי שאין צריך קנין בשעת נישואין במה שנתן לה דתנאי כתובה ככתובה דמי כי היכי דבשעת קידושין לא בעי קנין מדרב גידל.

וכתב החלקת מחוקק שם ס"ק לד:

לא מצאתי מי שחולק על זה ובב"ח ס' נ"א כתב שמדברי המרדכי משמע שחולק ע"ז ויש לדחות.

וכתב בבית שמואל סימן סו ס"ק יח:

כמה דקי"ל עמדו וקדשו נקנו כל הדברים שפסקו כמ"ש בסימן נ"א כן נקנו בשעת נישואין וכן ס"ל לרמב"ם ושם מבואר מי החולק עליו.

ועין שם בט"ז שהסביר:

נראה טעמם דדוקא בקידושין אמרינן כן דעל דעת כן נעשו הקידושין, ואילו לא הייתה הפסיקא לא הסכימו לקדשה משאין כן בנישואין שהוכרחו לזה כיון שכבר נקדשה וזה נראה נכון.

ברם נהגו כולי עלמא בימינו ועוד מקדמא דנן (מזמן הראשונים) שהעדים כותבים את הכתובה ובקבלת קנין.

וכתב הגאון הגדול הרב בלוי זצ"ל בספרו פיתוחי חושן (חלק ט בסוף קונטרס הכתובה) שהטעם לכך שחשו ל"יש חולקין" בשו"ע.

אולם לפי שביאר הט"ז טעם היש חולקין, הטעם שכתב בעל הפתוחי חושן הוא נכון למנהג שכותבים וחותמים תחת החופה בין הקידושין לשבע ברכות, אבל למנהג שכותבים לפני החופה והקידושין - צריך ביאור מדוע נהגו כן.

ויש לי בזה אריכות דברים ואין כאן מקומו.

ואם כן, כיון שלדין הכתובה נעשית על ידי עדים ובקנין 'וקנינא מינא', וסתם קנין לכתובה הוא עומד, והקנין משויה ליה שיעבוד.

ואפילו לא נכתב שטר או נאבד משעת קניין נשתעבדו נכסים, ומהותו של שטר הכתובה הוא לראיה. ואינו 'ספר מקנה'.

וכך מוכרח מהגהות אשרי מסכת כתובות פרק א סימן י':

ומכאן סמך ריב"א דשטר כתובה ראה בעלמא היא ואי אירכסה כתובה אינה אסורה לו דהא איכא עידי קנין. והא דאמרינן אסור לאדם שישהה וכו' מיירי היכא דליכא עידי קנין ולא הקנה לה כתובה.

וכן הוא במרדכי כתובות פרק בתולה נישאת רמז קל.

ועיין בחדושי המהרי"ט כתובות דף ז עמוד א ד"ה ר' אמי שרי ובב"ח באבן העזר סימן סו אות ד'.

וראה בקצות החושן חושן ומשפט סימן מה ס"ק ב:

כדאיתא בב"י בשם הרשב"ץ (ח"א ס' קכ"ח) [...] דוקא בשטר ראה כמו גבי כתובה [...] ודברי רשב"ץ אמורין בשטר ראה דכתובה אינה אלא לראיה ומכ"ש.

ועיין בחושן ומשפט סימן מג סעיף טז, ועיין בש"ך שם ס"ק לד דבכתובה איכא פלוגתא בין הפוסקים אי כמעשה בית דין דמיא ואז נכתב ביום ונחתם בלילה כשר, או לא. והביא את הרשב"א דפסק דהוי כמעשה בית דין ומשמע דהכי ס"ל.

ומסיים שם בשו"ע 'ודוקא שלא לקחו ממנו בקנין' היינו בשעת כתיבה 'אבל לקחו ממנו בקנין אפילו לא חתמו אלא לזמן מרובה כשר'.

וכתב שם הט"ז

"כתובה לא אשתעביד במידי ביום שנכתב, אלא הקנין שעושה בלילה הוא שעושה השיעבוד, דהא אין על הכתובה שם הלואה אלא מחייב עצמו בדבר שלא נתחייב מעולם ואפילו בכתובה גדולה כמ"ש רבינו סימן ס"ו

טעות בשם אבי האישה בכתובה

ב. לאחר שנתבאר שהכתובה לדין אינו אלא לשטר ראייה בלבד, יש לדון אם טעה בשם אבי האישה אם השטר כשר, וזה החל:

בשולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן מט סעיף ב כתב הרמ"א:

הגה: וכן בשאר טעות סופר דמוכח שטעה, השטר כשר, ואמרינן דטעה, כמו שאמרינן אחריות טעות סופר (הרא"ש כלל ס"ח ס"י ל"ב) (וכדלעיל ריש סימן ל"ט).

וכתב השולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן מט סעיף ו :

מי שהוחזק שם כינויו בעיר, וכתבו עליו שטר, ואחר כך נודע שהיה לו כינוי אחר, או שטעו בשם הלואה או המלוה וכתבו ראובן במקום שמעון, או שטעו בסכום המעות, יכתבו שטר אחר והוא הדין בשאר טעות, ולא אמרינן כבר עשו עדים שליחותם. (וי"א דאפילו כתבו שטר כשר, לא שייך בשטרות לומר עשו שליחותן כל זמן שלא נכתב בו קנין ומחוסר עדיין נתינה לבעליו) (ר"ן פרק המקבל). וי"א דאין שייך בשטרות כלל לומר כבר עשו עדים שליחותן (נ"י בשם רשב"א), ויש מי שאומר שאפילו אם לא כתבו אחר, אם יתברר הדבר שהוא טעות סופר, כשר.

והנה דעת התומים להדיא וכפי שיתברר בהמשך דלכו"ע גם בטעות גמור שמוכח שטעה והוא טעות סופר השטר כשר.

כתב התומים סימן מט ס"ק ה:

(ה) ויש מי שאומר וכו' אם יתברר הדבר וכו'. בכנסת הגדולה (הגה"ט אות יב) כתב דלא מצינו חולק בזה, רק דרכו של מחבר אף דלא מצא חולק לכתוב בלשון הזה, ע"ש. ואני לא הבנתי, כי לענ"ד דין זה במחלוקת שנויא, דהא העדים כתבו ראובן, ואמת כי טעו והוא ליה לכתוב לוי, על כל פנים בשטר לא נזכר רק ראובן, אם כן ליכא שטרא דבעינן מוכח מתוכו (גיטין כד ב), והא לא מוכח מתוכו כלל, והשתא בשני יוסף בן שמעון דשכחו העדים לכתוב סימן והעידו על אחד שהוא הלואה האמיתי, דעת הרבה מחברים כמש"כ המ"מ (פכ"ד ממלוה ולוה ה"ח) דלא מהני דלא הוי מוכח מתוכו, ואפילו לדעת הרמב"ם (שם) דסבירא ליה דמהני, הטעם דיכולים לכתוב שטר אחר, וכאן משמעות הרא"ש לא מהך טעמא, דמיירי אפילו דאין במציאות שיכתבו דליתנהו כמבואר בתשובה כלל ס"ח (ס"י לב) וכמש"כ הטעם מן אחריות טעות סופר, ואם כן אין כאן שטר דהא לא הוי מוכח מתוכו כלל.

והרא"ש אפשר סבירא ליה כדעת הרמב"ן הביאו הר"ן בפרק כל הגט (יב: סוד"ה גרסינן) דאפילו לר"מ לא בעינן מוכח מתוכו. ועוד הרא"ש לשיטתו דסבירא ליה עדי מסירה כרתי ואף בשטרות בעינן עדי מסירה,

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

רק אנן סמכינן מסתמא היו עדי מסירה כמש"כ (בב"ב) [בגיטין] (פ"ט סימן ז), ואם כן לר' אלעזר לא בעינן מוכח מתוכו. אבל לפי דקי"ל (לעיל סימן מ"ב) דאין צורך בשטרות כלל לעדי מסירה וסמכינן על עדי חתימה, בעינן מוכח מתוכו לדעת התוס' (גיטין כד: ד"ה בעדי) ורוב מחברים. ולכן יפה כתב מחבר בלשון וי"א כי דין זה יש בו מחלוקת.

ובאמת בתשובת הרא"ש כלל ס"ח בסופו, שם היה הטעות מוכח דנכתב דראובן ורחל אשתו חייב, ונודע דלא היה אשת ראובן שמה רחל כלל. ובהכי ניחא דיש לפקפק מאי שנא הך טעות מטעות דלעיל ס"ח מ"ז (סעיף ב) דטעו לכתוב אלף במקום ת"ק, וכן לעיל סימן מ"ג סעיף ט' בטעו לכתוב שנת נ"ח וכתבו נ"ז, דלפי מש"כ ניחא, דכאן הוי מוכח, ולעיל לא מוכח מתוך השטר, ועיין מש"כ לעיל סימן מ"ג (סק"י). וכן מבואר ונראה בתשובת הרא"ש כלל הנ"ל, דבדין ל"א שנזכר שיש טעות בממון וכדומה, לא כתב רק שיכולים לכתוב שטר אחר, אבל לא אותו שטר כשר, ואילו בסימן ל"ב שלאחריו כתב שטר כשר, והיינו דשם היה מוכח. ואף שלשון השו"ע לא משמע כן האמת יורה דרכו. ולזה נראה דנכתוב הרמ"א דכתב לעיל סוף סעיף ב' בהג"ה, וכן בשאר טעות סופר וכו', דלכאורה הוא כפל ומיותר דהא כתבו כאן המחבר ויש מי שאומר וכו', ולפי מש"כ ניחא דכתב הרמ"א דמוכח שטעה אם כן הוה ליה כמוכח מתוכו וכשר לכו"ע, ולכך סתמו הרמ"א בלי מחלוקת.

ג. וראה בשו"ת עין יצחק חלק ב - אבן העזר סימן יט, שרצה ללמוד מכאן להתיר בדיעבד גט שנכתב בטעות אבי האישה, וזה לשונו:

כתב הרמ"א בח"מ סי' מ"ט סעי' ב' דבטעות סופר דמוכח שטעה השטר כשר וכו'. ושם סעי' ו' מי שהוחזק כו' או שטעו בשם הלואה וכו' יכתבו שטר אחר וכו' ויש מי שאומר שאפילו אם לא כתבו אחר אם יתברר הדבר שהוא ט"ס כשר. וטעם סברא ראשונה הוא משום דבעינן שיהיה מוכח מתוך השטר וגם בשטרי שעבוד בעינן מוכח מתוכו וכמש"כ הש"ך מזה שם ס"ק י"א וכן הוא בתשובת הרא"ש כלל ס"ח דין ל"א. והנה בתשובת הרא"ש כלל ס"ח דין ל"ב בטעה הסופר שהוצרך לכתוב שמעון ולא אשתו לוו מעות מן ראובן וטעה וכתב שמעון ורחל אשתו וכו' ופסק דהשטר כשר משום דמוכח הטעות מתוך השטר. ואף דס"ל דבעינן מוכח מתוכו גבי שטרי שעבוד מ"מ היכא דמוכח הטעות מתוך השטר זה מקרי שפיר מוכח מתוכו כיון דא"צ בירור בעדים זולת השטר. וכ"כ האו"ת בסי' מ"ט ס"ק ה' בכונת תשובת הרא"ש וכמו שפסק הרמ"א בסי' מ"ט סעי' ב' הנ"ל. הרי דחזינן במה דנכתב שמעון ורחל אשתו לוו מעות ובאמת נקראת אשת שמעון בשם לאה עכ"ז מוציאים ממנו ע"י שטר זה מן אשת שמעון דשמה לאה ויש לו דין שטר כשר גם לגבות ממשעבדי אף להסוברים דבעינן מוכח מתוכו גם גבי שטרי שעבוד. דכיון דנכתב שם בעלה שמעון כפי האמת ע"כ ממילא תלינן הטעות במה שנכתב בשם אשתו בשם רחל כיון דידוע לכל כי שם אשת שמעון נקראת לאה ע"כ ממילא נתברר לנו כי היה הטעות בשם אשתו שכתבו רחל במקום שהיה להם לכתוב לאה ולא חיישינן להסתפק דשמה שם רחל נכתב באמת ויש לה בעל בשם שמעון משום דכיון דשם שמעון נכתב באמת כשם שמעון שלפנינו ע"כ ממילא תלינן הטעות בשם אשתו שהיה להם לכתוב לאה וכתבו בטעות שם רחל ומקרי שפיר מוכח מתוכו כיון דמוכח הטעות מתוך השטר.

[...]

ונתבאר דמוכח מתשובת הרא"ש וכפי שפסק הרמ"א לדינא בח"מ סי' מ"ט סעי' ב' דבטעות דמוכח מתוך השטר דהשטר כשר לכו"ע ובלא שום חולק שם ע"ז וכמש"כ האו"ת לבאר זה. וע"כ בכתבו שם הלואה בדיוק אף דכתבו בשם אשתו בטעות בשם אחר דמ"מ השטר כשר ויכולין לגבות ממנה ג"כ וכדין כל שטרי שיעבוד. משום דכיון דנכתב שם בעלה כפי האמת וידוע לכל כי היא אשתו אף דנכתב שמה בטעות מ"מ מקרי מוכח מתוכו דע"י שם בעלה יהיה לנו הוכחה וברור מתוך השטר ובלא בירור ע"פ שני עדים דאשתו שלפנינו היא החייבת ולא חיישינן שנשא אחרת דשמה כשם הנכתב בהשט"ח ותלינן דטעו בשמה. א"כ לפ"ז נראה דה"ה במה דבעינן בגט דיהיה ספירות דברים כתוב בהגט... ובתוס' שם. א"כ כש"כ במה דמצינו דמועיל לצאת ידי דין במאי דבעי מוכח מתוכו דכש"כ דזה מועיל להיות נחשב לספירות דברים

דבעינן בהגט לכ"ע. וכיון דטעות סופר דמוכח מתוך השטר מקרי מוכח מתוכו וכשר השטר אף בלא נמסר לפני ע"מ רק בע"ח לבד אף דבעי מוכח מתוכו משום דזה מקרי מוכח מתוכו. א"כ כש"כ דכזה יהיה מקרי ספירות דברים ומקרי ספר כריתות דהא הגט מספר ומברר לנו מי האשה המתגרשת היכא דיש טעות סופר דמוכח מתוך הגט וכמו שיתבאר.

[...]

הארכתי במה שהקשו על תשובת הרא"ש והובא בטור סי' קכ"ט במי ששינה שם אביו וכתב יוסף בן שמואל ואביו היה נקרא בשם שמעון דפסול מחשש לעז מדרבנן וכמבואר בשו"ע שם סעי' י' ומה"ט אם ניסת לא תצא והקשו הא הוי שינוי גמור ופסול מה"ת. וכתבתי כיון דמיירי שם בהחליף אביו דתו ולא רצה בנו להזכיר שם אביו רק היה כותב תמיד בשם בן שמואל א"כ מוכח מתוך הגט עצמו הטעות ומוכח לכל מתוך הגט מי הוא המגרש דהא לא היה שם יוסף בן שמואל אחר. א"כ ניכר מתוך הגט שזהו הבעל המגרש וע"כ לא מיפסל מן התורה רק מדרבנן דהא עכ"פ שינה שמו והארכתי בזה במק"א.

והנה מתשובת הרא"ש שהובא בח"מ סי' מ"ט הנ"ל דנתבאר דס"ל היכא דכתבו בשטר שם הבעל הלוח וטעו בשם אשת הלוח ג"כ ומסיק דהשטר כשר ויש לו דין שטר לכל מילי. וכמו שכתב התומים שם כנ"ל. והטעם דכיון דכתוב בהשטר דפלוני לוח עם אשתו וע"כ אף דנכתב שם אשתו בטעות מ"מ הוי מוכח מתוכו דהלוח היא אשתו שלפנינו דהא לא חיישינן שמא נשא אחרת וכמו שנתבאר... לדון מה"ט אף דטעו וכתבו שם האשה בהגט בטעות על שם אחר דג"כ י"ל דאין הגט פסול מה"ת... דשאני גט דאינו לשון העדים רק לשון הבעל שאומר לה אנת אנתתי. והעדים אינם צריכים להכיר שזהו בעלה והיא אשתו רק בשם הבעל ושם אשתו צריכים להכיר וכמש"כ הגט פשוט בסי' ק"כ ס"ק י"א וחולק שם על הב"ש. ע"כ... היכא דטעו אין כאן טעות דמוכח כלל דמנא ידעינן שהיא האשה המתגרשת ואין כאן ספירת דברים כלל. משא"כ התם בתשובת הרא"ש הנ"ל שעדים מעידים שראובן ואשתו לוו מעות הוי שפיר מוכח מתוכו. אבל בגט שהוא לשון הבעל שאומר אנת אנתתי והעדים אינם מעידים ע"ז אין כאן טעות דמוכח כלל ע"כ הגט בטל מה"ת בלא כתבו שמה וכש"כ בטעות בשם האשה... ועי"ש באריכות.

נמצאנו למדים שבשם אבי האישה דעת העין יצחק דמקרי טעות דמוכח.

ד. ואפשר שזה דעת העזר מקודש אבן העזר סימן 10 סעיף א:

הי' טעות בכתובה שהי' לו לכתוב אשר עבר בשם אבי החתן וכתב אברהם עבר [...] כיון שידוע שאין בעיר אשה אחרת ששמה ושם אביה כן ושנישאת ביום ההוא שם כמו שכתוב בכתובה ושיהי' שם בעלה כן ורק על ידי שם אביו יהי' גרעון גוביינא פשיטא שאין גרעון גוביינא בזה והרי הי' קנין סודר שהוא ככתוב היטב.

אלא שיש מקום לבעל הדין לחלוק שכוונת דבריו לתקן בלא קיום עי"ש.

ה. הנה כ"ק האדמו"ר קודש הקודשים בעל הדברי יציב הביא ראייה לדבריו שהשטר הוא חספא בעלמא מדברי הנתבות, ולענ"ד אין להביא ראייה כלל מדבריו כמו שאכתוב לקמן, והעתיק קודם את דברי נתיבות המשפט באורים סימן מט ס"ק ה:

אם יתברר הדבר שהוא טעות סופר כשר. עיין בתומים [סק"ה] שזה תלוי בפלוגתא שהביא הש"ך בסקי"א, דלמאן דסבירא ליה התם שאפילו עדי השטר בעצמם אומרים שזהו יוסף בן שמעון אפילו הכי אין לו רק דין מלוה על פה, אלמא דאין יכולין לשלש ולעשות שטר אחר אפילו מזמן שני, מכל שכן בטעות גמורה. ונראה דאפילו הך דעה דסבירא ליה התם שיכולין לשלש ולכתוב אפילו מזמן ראשון, מכל מקום בטעות גמורה שכתבו ראובן במקום שמעון, אין יכולין לכתוב [שטר] אחר בשטר שאין בו קנין, רק מזמן שני, דהא האי שטרא חספא בעלמא ולקנין שעבוד בעינן שטר. ולא מהני מה שהעדים הוציאו הקול, כמו שהוכיח

התומים בסימן זה [סק"ח] מהא דסימן מ"ה סעיף (ט"ו) [י"ד], דאם מילאוהו בקרובים לשטר פסול אף שהעדים תיכף הוציאו הקול כנ"ל. עכ"ד.

מלבד שאינו דומה שטעו בשם עצמו דאינו בהכרח טעות דמוכח, לטעות בשם האב שהוא טעות דמוכח, ואין לדמות אחד לשני.

הרי הנתיות כתב להדיא 'בטעות גמור [...] בשטר באין בו קנין' משמע שכל דבריו דבשטר שאין בו קנין ואין להביא ראייה לכתובה שהוא שטר שיש בו קנין.

ו. עוד תמך יתדותיו בעל הדברי יציב מהספר ישועות ישראל (סימן מט עין משפט ס"ה), ולפי דבריו ששטר הכתובה הוא לראיה למען יעמדו ימים רבים והקנין משויה ליה השיעבוד, אדרבא מכאן ראייה דהכתובה כשרה שכתב :

בטעות גמור שכתבו במקום ראובן שמעון, השטר פסול לגמרי, ואם כתבו שטר אחר אין השיעבוד אלא מעת כתיבת הזמן האחרון, וכן נראה מדברי תשובות מוהר"ם ד' פראג סימן תעב עיי"ש שכתב דהיכא שניכר הטעות כשר לראיה שהיה בקנין, אבל לקנין לא מהני וה"ה לענין שיעבוד לקוחות.

מוכח מדבריו שאפילו בטעות גמור מהני לשטר ראייה, הרי לפי זה אפילו בטעות גמור היה מועיל שטר הכתובה לראיה שכך התחייב בקניין, ומה שכתב לענין שיעבוד לקוחות ראה בהמשך מה שהבאתי בשם שערי משפט.

[נראה עוד במה שדנו באחרונים במי שנתגדל בבית בעל אימו, בשו"ת החת"ס חלק א סימן ע"ו ובשבת הלוי חלק ד סימן קע"ד 'דחומרת השמות הוא רק מסרך גיטין'.

וראה עוד במה שדנו האחרונים בבן מאומץ האם אפשר לכתוב שם אביו המאמץ. ועיין בשו"ת מנחת יצחק חלק ה סימן מ"ד ובחלקו סימן קנ"א, וע"ע באוצר הפוסקים סימן סו אות קל וקלא. ומדבריהם משמע דמעיקר הדין בשינו שם אביו האמתי הכתובה כשרה]

ז. נמצאנו למדים מדברי התומים ושיטת העין יצחק שטעו בשם אבי האישה הרי הכתובה כשרה בדיעבד - כיון שאין לכך טעות דמוכח יותר גדולה מזה. שהרי האישה מחזיקה ומוחזקת בכתובתה, שנעשתה בפרסומת גדולה במקהלות רבים ברעש וצילומים למען יעמדו ימים רבים, והעתקה נמצאת בתיק הנישואין ברבנות.

אומנם יש לתקן שהכתובה תהיה כשרה לכתחילה על ידי כתיבת כתובה חדשה 'כתובה דאשתכח ביה טעותא' ועל פי הנוסח בנחלת שבעה מועד קבלת הקנין בזמן הנישואין ובגודלה הראשון.

ואין הבעל יכול לטעון קיי"ל כדעת האומרים שהכתובה פסולה, כיון דמה בכך הרי הוא מודה שנעשה קנין שבו חייב את עצמו בכתובה. ושטר הכתובה הוא לראיה בלבד והודאת בעל דין כמאה עדים דמי.

גודל הכתובה כשנכתב כתובה חדש -בנאבד או נמצא טעות

ח. כבר כתב לעיל ידידי הראב"ד את דברי הרמ"א:

וכשנאבדה הכתובה ובא לכתוב לה כתובה אחרת, צריך לכתוב לה כתובה גדולה כראשונה (מהרי"ק שורש קט"ז).

ויש להוסיף על זה את מה שכתב בשו"ת הרדב"ז (שאלה קיד):

ראובן נאבד שטר כתובה של אישתו ואין רוצה לכתוב לה כתובה כראשונה אלא למעט לה או לכתוב לה מנה או מתאיים משום דאסור לאדם להשהות את אישתו בלא כתובה.

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

תשובה, דבר זה נשאל מלפני מהר"ר קולון ז"ל וגזר על הבעל בכח נח"ש שיכתוב לאישתו כתובה כראשונה ממש והביא לזה כמה ראיות עיין בשורש קי"ו.

והריני מוסיף בכך משלי דעד כאן לא הוצרך הרב לגזור עליו בכח נח"ש אלא לפי שלא היה עדים כמה היה כתוב בכתובה, אבל בנדון שלנו שדרך הסופרים שמניחים אצלם טופס הכתובה והסכום והתנאים כיון שהוא מודה שנאבדה ולא פרע לה ולא מחלה את כתובתה כותבים לה כתובה אחרת כראשונה אפילו עומד וצווח כאי דמי שנמחק שטר חובו וכו' וזו אינה צריכה לפנים.

ומדבריו נלמד לימינו שיש את עותק הכתובה בתיק הנישואין ברבנות.

ואין חילוק אם אבדה הכתובה או שנמצא בה טעות, שבכל אופן כשכותב אחרת צריך לכתוב לה כתובה גדולה כראשונה, כפי שכתוב בנחלת שבעה.

וראה בכתב העט צפונות דף נג שכתב מורי ורבי הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל שאע"פ שחייב לשלם בגודלה הראשון, החיוב לכתוב לה כתובה בגודלה הראשון הוא מדין השבת אבידה, ואם אינו כותב לה - הרי זה מתעלם מאבידת אחיך כי מונע ממנה לגבות ממשעובדים או מהיורשים שיכולים לטעון פרעתי.

ט. ונראה לי דאדרבא שיש מעלה לכתובה שנמצא בה טעות לכתובה שנאבדה, דהנה בשער משפט על חו"מ הביא דברי ההגהות מימוניות על הרמב"ם (הלכות אישות פרק י אות ח) דבנאבדה הכתובה אם ליכא עדים מה נעשה בכתובתה, לא יכתבו אחרת אפילו ברשות הבעל אלא בלא אחריות, דשמא הראשונה עודה קיימת בידה ותגבה בה בהאי בי דינא ובהאי שכתובה לה עכשיו תגבה בי דינא אחריתא, דלאו כל מיניה דבעל חוב למיטרף לקוחות, ועל כן תמה השער משפט על השו"ע דכותבים כתובה חדשה אף באחריות.

כל זה בכתובה דאירכסא, אבל בכתובה שנמצא בה טעות כל החשש הזה איננו קיים שוודאי שהלקוח יכול לטעון שהכתובה פסולה ואי אפשר לגבות על ידו ממשעובדים.

זמן השיעבוד כשנכתבה כתובה חדשה – בנאבד או נמצא טעות, ומי כותבה

י. ולפי מה שביררנו ששעבוד הנכסים הוא מכח הקנין שעשה הבעל בנוכחות העדים לפני החופה, והכתובה היינה שטר ראיה, ואם כן אינו שיעבוד חדש. מובן מדוע העדים כותבים מהזמן הראשון כמבואר בשו"ע בסעיף סו סעיף ד.

ועל פי זה מיושב מה שהקשה בספר אבני אפוד בשו"ע אבן העזר שם דבפשטות השו"ע משמע דהעדים גם בלי בית הדין יכולים לכתוב מזמן הראשון. והרי בשו"ע חושן ומשפט נפסק לגבי מי שנמחק שטר חובו וצריכים לכתוב לו שטר חוב אחר, צריך להיות על ידי בית הדין, ואפילו הלווה בפנינו ומודה לחוב, אינם יכולים לכתוב אלא מזמן של עכשיו, ומכוח זה רצה ללמוד פשט בשו"ע 'לפני בית הדין' והם יכתבו את הכתובה.

ועל זה הקשה דאם כן למה כתב הבעל העיטור שהביאו הטור, דאיכא מ"ד שכותב לה מזמן של עכשיו, הא כיון דהוי בית דין - הם אלימי לאפקועי ממונא ויכולים לכתוב גם מהזמן הראשון, עיין שם, וסיים שצריך ישוב.

נמצא שהאבני אפוד מודה שמהטור והשו"ע נראה שיכולים העדים לכתוב מזמן הראשון בלי בית הדין ולכן הקשה מה שהקשה.

אבל לפי מה שבררנו שבכתובה כיון שנעשה קנין, עידי הכתובה יכולים לכתוב הזמן הראשון ואינו צריך להיות בית דין והוא הדין עדים אחרים, כמבואר בשו"ת הרדב"ז, מתורצת קושיית האבני אפוד מאי שנא כתובה ממי שנמחק שטר חובו.

יא. ועיין בתומים סימן מט ס"ק ד שכן כתב בפירושו:

בשטר קנין דקנין משוי ליה שעבוד, ואפילו לא נכתב שטר, או נאבד שטר, משעת קנין נשתעבדו נכסים, ואין צורך בשטר כלל רק לראיה לברר שהיה קנין, דאולי ימותו או ילכו עדים למדינת הים, ובשטר ראיה מודה הרשב"א דלא דמי לגט כלל, ולא אמרינן ביה עשו שליחותן, דלא הוי ספר מקנה כלל. ודברי רמ"א מורים בלא"ה דמוסב על שטר קנין, דכיון דשטר ראשון חספא בעלמא די שבו טעות וכדומה, אם כן איך יכתבו, הא הוה ליה מוקדם דהא לא נשתעבדו נכסים רק בשטר, והשטר ראשון חספא והך שטרא היום הוא דנכתב, ודוחק לומר דבאמת יכתבו מזמן השני, דזה אינו סובל סתימת לשון הרמ"א כלל, אלא ברור דקאי על שטר שיש בו קנין ולית ביה מוקדם.

וראה עוד בתומים בדבריו לעיל סימן מא ס"ק ג:

אם כן דברי הרא"ש נכונים, דשם הנדון בתשובה שנשאל עליה שהיה טעות בשטר ונתבטל השטר, ושאל השואל אי יש לחזור ולכתוב שטר אחר, ועל כרחך דהיה אותו שטר בקנין, או דשאלו אם לכתוב מזמן שני, דאל"כ הא שטר ראשון דנתחלף שם הלוח חספא בעלמא ולא הוי כאן שעבוד כלל כמו שכתב שם דלא הוי עשו שליחותן, ואם כן איך יכתוב שטר שני הא הו"ל מוקדם גמור ומה צורך לפלפל אי עשו עדים שליחותן. ועל כרחך צ"ל דהיה הנדון בקנין וליכא חשש מוקדם, דהשעבוד חל משעת קנין בלי שטר, או דהיה השאלה אי לכתוב מזמן שני, ועל זה יפה השיב הרא"ש דבכה"ג אפילו עדים עצמן יכולים לכתוב ואין צריך לבית דין כלל, דלא שייך בהו עשו שליחותן, דכיון דלא שייך בהו חשש מוקדם כלל, ולא איירי הרא"ש בדין מוקדם, רק בענין חשש אם עדים עשו שליחותן, וזה פשוט.

מחילת כתובתה ותוספתה

יב. הנה במחילת הכתובה יש לחלק בין עיקר הכתובה לבין תוספתה (וכמו כן יש לחלק בין מחילת הנדוניה אבל אין כאן מקומו), ובנושא הזה ישנו עקולי ופשוטי ומבוכה רבה ואמרתי אשיחה בקצרת האומר וירוח לי וזה החלי:

הסכמת הראשונים כי בעיקר הכתובה אינו מועיל מחילה בעל פה ושכתבה 'התקבלתי' אי מהני - איכא פלוגתא בין המרדכי והרמב"ם.

הנה כתב שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן סו סעיף ג:

" שמחלה לו, (ודוקא) שכתבה לו התקבלתי כתובתי, צריך לכתוב אחרת בעיקר הכתובה, שאסור לאדם לדור עם אשתו שעה אחת בלא כתובה."

וכתב חלקת מחוקק סימן סו ס"ק יג:

ודוקא שכתבה לו התקבלתי. הוסיף הרב מהרמ"א תיבת ודוקא ע"פ המרדכי שכ' בפ' החובל על הא דאמר' כל לגבי בעל ודאי מחלה ודוקא ע"י שכתבה התקבלתי אבל במחילה בעלמא לא הוי מחילה כשכבר נשואה ואף על גב דבשט"ח פסק המרדכי בסנהדרין דמהני מחילה ואפילו תפס שטרא ומביא ראיה ברורה ומהא דאמר' המוכר ש"ח לחבירו וחרזר ומוחלו מחיל אפשר לחלק דבכתובה באשה היושבת תחת בעלה כל זמן שאינה כותבת לו התקבלתי יכולה לומר משחקת הייתי בך ודברי הבאי אמרתי ולאחר מות בעלה משמע מדברי המרדכי שם דאף בכתובה מהני מחילה גרידא דמייתי ראיה התם מאשה ששהתה כ"ה שנה ולא תבעה כתובתה ע"ש... והרמב"ם פ"ו מה"א פסק המוחלת כתובתה אינה צריכה

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

קנין ולא עדים כשאר המוחלין שאינן צריכין קנין ולא עדים אלא בדברים בלבד ועיין לקמן סי' ק"ה ובב"ח רצה ליישב ואין דבריו ברורים:

לכאורה מהטעם שיכולה לומר מ'שחקת הייתי בך' אין הבדל בין עיקר כתובה לבין תוספתה, אבל החלקת מחוקק שם ס"ק יד כתב להדיא: מה שמחלה יותר על כתובה דאורייתא מחילתה קיימת.

וצריך לומר בהסברת דברי החלקת מחוקק, שהטעם הוא כיון שחכמים תיקנו לה עיקר כתובה זהו הסיבה שיכולה לומר 'משחקת אני בך', אבל לא על תוספת הכתובה.

יג. אלא שעל דברי השו"ע הללו קשה, שהרי כתב השולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן קה סעיף ה:

"המוחלת כתובתה אינה צריכה לא קנין ולא עדים, והוא שיהיו דברים שהדעת סומכת עליהם ולא יהיו דברי שחוק והיתול או דברי תימה, אלא בדעת נכונה."

החלקת מחוקק שהובא לעיל השאיר את זה בקושיה, אבל הב"ח תירץ:

וי"ל דרבינו לא הביא דברי הרמב"ם לקמן אלא לאשמועין דאף על פי דשטר כתובתה בידה היא מחילה כשכבר נשאה ואף על פי שאין שם לא קנין ולא עדים, מיהו כתיבה ודאי בעינן לדעת רבינו שהאשה כתבה לו 'התקבלתי' ומודית בכך, והוא מחילה בכתיבה זו בלא קנין ובלא עדים.

ואם כן לפי שיטת הב"ח לא מועיל מחילה בלא שכתבה לו 'התקבלתי'.

יד. הנה הבית שמואל שם ס"ק ט הביא שגם אם כתבה 'התקבלתי' הוא פלוגתא בראשונים:

לקמן מוכח דהמחבר ס"ל עיקר כרמב"ם דאפילו כתיבה לא מהני ואינה מפסדת הכתובה א"כ מה שצריך לכתוב לה כתובה ע"כ משום דלא סמכ' דעת' וכשמוחלת בע"פ א"צ לכתוב לה כתובה אחרת ע"כ צ"ל דסמכה דעתה כשמוחלת בע"פ והרב רמ"א שכתב תיבת ודוקא למד ממ"ש המרדכי פרק החובל על הא דאמרינן כל לגבי בעל ודאי מחלה כתב ודוקא ע"י שכתבה התקבלתי אבל במחילה בעלמא לא הוי מחילה כשכבר נשואה וכתב בח"מ אף ע"ג דבשטר חוב פסק המ' בסנהדרין דמהני מחילה ואפילו תפיס שטרא אפשר לחלק דכתובה באשה היושבת תחת בעלה כל זמן שאינה כותבת לו התקבלתי י"ל משחקת הייתי בך ודברי הבאי אמרתי ולאחר מות בעלה משמע מדברי המ' שם אף בכתובה מהני מחילה גרידא, ע"כ נשמע ממרדכי כשכותבת התקבלתי אין לה כתובה ולא כרמב"ם דס"ל אם כתבה התקבלתי אית לה כתובה, והמחבר ס"ל עיקר כרמב"ם כמ"ש בסעיף ט... וע"כ מש"כ שצריך לכתוב לה כתובה היינו משום דלא סמכא דעתא, נמצ' יש בזה ג' שיטות לרמב"ם לפי מה דמפרש הר"ן והמגיד לא מהני מחילה אפילו בכתב מכל שכן תנאי לא מהני, ולהטור תנאי לא מהני אפילו בכתב ומחילה מהני בכתב. והמרדכי הנ"ל ס"ל בין מחילה בין תנאי מהני בכתב כן משמע ממרדכי.

ובישוב הקושיה מסימן קה כתב שם:

אלא ק' ממ"ש לקמן סימן ק"ה המוחלת כתובה אין צריך קנין והוא שיהיה דברים שהדעת סומכת משמע אפילו בע"פ מהני המחילה וצ"ל דוק' כאן כשמוחלת לו ואינו מגרש אותה אז לא מהני מחילה בע"פ משא"כ כשגגרש אותה או אלמנ' שמחל' וכן כתב המגיד והר"ן לפי שיטת הרמב"ם סבר' זו כך צריך לומר ג"כ לשיטת הני פוסקים, ולשיטות הרמב"ם הלכת' כר"מ דלא מהני מחילה ותנאי אפי' אם כתבה התקבלתי מ"מ אית לה כתובה ומ"מ הוי ביאת זנות משום דלא סמכה דעתה ואפילו אם היה דר עמה אחר כך והיה כל הביאות ביא' זנות מ"מ הכתובה קיימת כל זמן שרצה לקיימה אבל אם לא דר עמה אז התנאי ומחילה קיים כמ"ש המגיד והיינו מ"ש לקמן סימן ק"ה המוחלת כתובתה א"צ קנין והעדים ומשמע אם מחלה ודר עמה אח"כ ואח"כ מגרשה לא מהני המחילה מאחר שהיה דר עמה אחר המחילה ולא מהני אח"כ

כשמגרש אותה מיד... ואנן קיימי לן כתובה דרבנן תירץ המגיד דקי"ל כוותיה ולא מטעמו אלא הטעם הוא דחז"ל עשאו חיזוק כשל תורה אלא אכתי קשה הא בשל תורה קיימי לן תנאי של ממון קיים והר"ן תירץ חז"ל עשאו חיזוק יותר משל תורה:

ולפי הסבר הר"ן שהמדובר בסימן קה שלא מהני מחילה בעל פה אלא שמגרשה, מנ"ל לחלק בין עיקר כתובה לתוספת כתובה, שהרי הרמב"ם והשו"ע סתמו את דבריהם 'כתובה' שהיינו עיקרה ותוספתה וכמו שכתב הח"מ בסימן ק"ה ס"ק יג' לשון כתובה אינו רק לשון כתובה ותוספת'.

והן אמת שמצד הטעם יש לחלק שבעיקר עשו חיזוק חכמים יותר משל תורה אבל מסתימת הדברים לכאורה אין לחלק.

אלא שהבית שמואל סתם את הדרך שם בס"ק י':

ואפשר אף לדעת הפוסקים דסבירא להו דלא מהני מחילה, היינו כשיעור כתובה דאורייתא לא מהני מחילה אבל מה שהוא יותר מהכתובה דאורייתא יש לומר דמהני לכולי עלמא מחילה.

וי"ל דלכן כתב הבית שמואל 'אפשר' דאין ראייה לכך.

וראה בבית שמואל שהביא עוד דרך בישוב הקושיה מסימן ק"ה, ולפי פירוש זה מהני אפילו מחילה בעל פה:

ולולי דברי הר"ן והמגיד הייתי אומר דס"ל להרמב"ם דוק' תנאי שהתנ' עמה בעת הקדושין או בעת הנישואין אותו תנאי בטל משום דהוי כמתנה על מ"ש בתורה, ומ"ש בפ"ב התנה עמה לפחות מכתובה או שכתב לה מאתים והיא כתבה התקבלתי מאה התנאי בטל היינו התנאי היה לפחות או שתכתוב לו שובר, אבל אם לא היה תנאי אלא היא מחלה אחר כך מהני אפי' בע"פ והיינו מ"ש פי"ז המחילה א"צ קנין.

מחילת כתובה שהשטר קיים – קנין

טו. אלא שעדיין פש גבן לברורי אי במחילת שטר כתובה צריך קנין, ובנושא זה כבר נשברו הרבה קולמוסין ואכתוב בקצרה:

כתב השולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יב סעיף ח:

" מחילה, אינה צריכה קניין (וע"ל סי' רמ"א). "

וכתב סמ"ע על שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יב סעיף ח:

מחילה אינה צריכה קנין. משום שמיד שמחל לו נסתלק ממנו המוחל, והיינו דוקא בדלא נקט המוחל עדיין שטר חוב בידו, דבתפס שטרא כל זמן שאינו מחזיר לו מיד לא מהני ביה אפילו מחילה גמורה בלא קנין, ועיין לקמן סימן רמ"א [סעיף ב'].

הרי שיטת הסמ"ע שבנקיט שטרא מחילה צריכה קנין. וזהו דעת השו"ע ודלא כרמ"א.

וע"ז כתב הש"ך על שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יב סעיף ח ס"ק יז:

מחילה אינה צריכה קנין. משום שמיד שמחל לו נסתלק ממנו המוחל, והיינו דוקא בדלא נקט המוחל עדיין שטר חוב בידו, דבתפס שטרא כל זמן שאינו מחזיר לו מיד לא מהני ביה אפילו מחילה גמורה בלא קנין, עכ"ל סמ"ע [סקכ"א], וכ"כ הטור [סעיף ט'] בשם הר' ישעיה. וצ"ע דלקמן סימן רמ"א סעיף ב' לא כתב מור"ם כן, ועמ"ש שם [סק"ד]. כתב הב"ח [כאן] דהר' ישעיה ס"ל דהלכה כבית שמאי דשטר העומד לגבות

כגבוי דמי. ודבריו תמוהין דהא לא קי"ל כבית שמאי כדמוכח בש"ס ס"פ כל הנשבעין [שבועות מ"ח ע"ב] וכ"פ כל הפוסקים, עיין בתשובת מהר"ם מלובלין סימן מ"ז ובתשובת נ' לב ס"א כלל י"ז ר"ס (צ"ז) (צ"ו):

ובש"ך חושן משפט סימן רמא ס"ק ד כתב:

אפילו היה לו שטר כו'. וכ"כ בעל העיטור ד' צ"ג ע"ב ע"ש ודוק דל"ת ממוחל לעיל סי' ס"ו ומביא הירושלמי דפליגי בזה ופסק לקולא ולפ"ז הו' ספיקא דדינא ודוק, והירושלמי הזה הוא ספ"ק דגיטין דין ד' מחל שטר ר' חנניה ורבי מנא חד אמר מחל וחרנא אמר לא מחל עד דמסר ליה שטרו ע"כ עי' ברשד"ם סי' רל"ה ורע"ח ובתשו' ר"א נ' חיים סי' ע"ז:

נמצא שדעת הש"ך שהוא ספיקא דדינא, מיהו החלקת מחוקק בסימן קה ס"ק יד למד מלשון השו"ע 'לא קנין ולא עדים' דלא כסמ"ע, וזה לשונו:

משמע אף שלא החזירה לו הכתובה מהני מחילה, וכן משמע לעיל סי' צ"ו סעיף ב' דאף שהכתובה בידה מהני מחילה, דהא צריכה לישבע שלא מחלה הכתובה ש"מ דמהני מחילה אף דנקיט' כתובה, ובמרדכי ספ"ק דסנהדרין מביא ראייה דמחיל לך ותפיס שטרא מהני מהא דאמרינן המוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול אעפ"י שמסר הש"ח לקונה בכתיבה ומסירה ודלא כמ"ש בסמ"ע סימן י"ב דמחילה בתפיס שטרא לא מהני לדעת הש"ע והמרדכי חולק על הרמב"ם לפי דבריו ולפי מ"ש מוכח דגם הרמב"ם הכי ס"ל:

וכן הוא דעת הבית שמואל סימן קה ס"ק יב:

עיין בח"ה סימן י"ב וסימן רמ"א המוחל והשטר בידו אם מהני המחילה מכאן יש להביא ראייה דמהני מחילה אפילו כשהכתובה בידה וכן כתב בח"מ מיהו מה שהביא ראייה מסימן צ"ג ומפ"ק דסנהדרין יש לדחות ועיין סימן כ"ח מ"ש:

נמצנו למדים שדעת הסמ"ע שצריך קנין ולדעת הש"ך הוא ספיקא דדינא אבל דעת הח"מ והב"ש שאין צריך קנין.

טז. ואפשר לומר שבכתובה גם דעת הסמ"ע שאין צריך קנין וממילא אין להוכיח מסימן ק"ה דמיירי במחילת כתובה למחילת שטר למאן דנקיט שטרא.

וכפי שכתב בהפלאה קונטרס אחרון בסימן קה :

ויותר נראה מכל הני קושיות דס"ל להפוסקים הנ"ל דבכתובה שאני דמקולי כתובה הוא דמהני מחילה בע"פ כדאי' בסי' דלקמן דהקילו במחילה בשתיקה וכתב לה קרקע כדאי' בב"ב דף קל"ב מקולי כתובה שנו כאן:

ועוד יש לומר דהא קושית הש"ך היא קושיאה אלימתא דהרי לא קי"ל כב"ש.

ועיין בקצות החושן (על שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יב סעיף ח) שכתב:

'וכבר עמד בזה בעל כנסת הגדולה סימן פ"ב (הגה"ט אות נ"ז) ומיישב באיזה ענין הוא כגבוי ובאיזה ענין לא הו' כגבוי, ע"ש שהעלה בספק לבד לא הו' כגבוי אבל בשטר ברור הו' כגבוי וע"ש'.

וכתב שם דס"ל לסמ"ע כשיטת התוספות בסוטה דף כה עמוד ב דרק בכתובה ס"ל לב"ה שטר כתובה לא כגבוי דמי:

יש לתרץ הכא דהשיעבוד עצמו של כתובה עומד הספק דלא קיימא ארעא לגוביינא אמרי ב"ה דלאו כגבוי דמי.

אבל ממשמעות הפוסקים משמע דאין לחלק, ואם כן טענת הנתבע כי האישה מחלה לו, בסיס טענתו יש רעותא כי לא היה קנין, והוי ספיקא דדינא.

[וראה עוד בשו"ת יורו משפטיך ליעקב סימן נג, וראה עוד בשערי צדק חלק א עמודים 138-148 בדברי הגאון הרב שלמה שלוש זצ"ל הרב הראשי וראב"ד חיפה]

כשיש במחילת האישה על כתובתה ספק - מחמת ספק בדין

יז. פסק הרמ"א בשולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן סה סעיף כג:

"כן אם לא אמר אחד פרוע, אלא אומר שטר אחד מחול לך, הקטן מחול ולא הגדול (מה"ר דוד כהן בית כ' סימן ו')."

ולמד מכאן הבית שמואל בסימן סו ס"ק ט שיד הנמחל על התחתונה, בין ספק אם מחלה, ובין אם ודאי מחלה והספק אם המחילה מועילה דאיכא ספיקא דדינא.

וכתב הפתחי תשובה (חושן משפט סימן סה ס"ק י):

הקטן מחול. בגליון שו"ע דהגר"ע איגר זצ"ל נ"ב, היינו כיון דהספק כמה מחל, אבל אם ידוע כמה מחל ויש ספק בדין אם מהני המחילה, לכאורה פטור מספק. ואולם מדברי הב"ש סימן ס"ו סק"ט מבואר דלא סבירא ליה כן, ולענ"ד צ"ע. ועיין בני"י פרק קמא דבתרא גבי אחזיק להורדי, דנראה דאפילו בספק במחילה גופא אם מחל והוא ספיקא דדינא זכה המוחזק, וכן בשו"ע אה"ע סי' ק"ו דגם בבריא דהוא איבעיא דלא איפשטא אם מחלה הכתובה זכו היררשים, ודעת הרי"ף שם באמת דמספק לא הפסידה כתובתה, עכ"ל:

וכן דעת הבית מאיר (באבן העזר סימן סו סעיף ג):

שכ' בחה"מ סימן ס"ה ור"ל להמבואר שם סעיף ר"ג בהג"ה וע"ש בש"ך שהניח דברי המהרד"ך בצ"ע (וע' ב"י א"ע סי' צ"ג מבואר כהרד"ך בתשו' רשב"א) ולע"ד אף שם אינו אלא באומר שטר אחד מחול דאמרינן אין בלשון זה כ"א הקטן, ומכ"ש אם טוען ברי לא נתכוונתי אלא להקטן והנמחל הא אינו יודע דודאי חייב, דהוה נתחייבתי וא"י אם פרעתי. אבל בסד"ד אם המחילה טוב הרי פסקינן כב"ה דשטר העומד לגבות לאו כגבוי ופשי' דאמרינן לגבי האשה המ"מ ע"ה (וע' סי' ק"ו סעי' א'), ואיני דומה לנתחייבתי וא"י אם פרעתי, הואיל ושניהם טועני' ספק וכדמוכח מראיו' הש"ך בשובר דכמו דשם בברי וברי כן בסד"ד דהוה שמא ושמא דלא גרע מתוקף ברשו' ומ"ש ספק זנתה לב"ה מספק מחילתה ואף שהתו' פ' החובל הקשו נמי אין ראי' שהם מקשים לההיא לישנא איך יתורץ הבריי' דפגיעת' רעה שאינה מתורצת כ"א ע"י מחילה דמהני, לכן לע"ד עדיין צ"ע.

יח. ובהסבר הדברים בחיוב הכתובה יש לברר מיהו המוחזק. מחד גיסא, הבעל מוחזק בכסף וממנו רוצים להוציא. ומאידך גיסא האישה מחזיקה את שטר כתובתה וקיימת חזקת חיוב נגד בעלה.

הגמרא בבבא בתרא דף קלא עמוד ב' דנה בבריא שכתב כל נכסיו לבניו ושייר קרקע כלשהו, ושתקה. הסתפקה הגמרא האם בשתיקתה מחלה האישה על כתובתה או לא, ונשארה הגמרא בתיקו.

הרמב"ם הלכות זכיה ומתנה פרק ו הלכה ט כתב:

וכן הכותב נכסיו לבניו בין זכרים בין נקבות בין ו בריא בין שכיב מרע וכתב לאשתו עמהן קרקע כל שהוא, הואיל ועשה אותה שותף בין הבנים ולא מחתה אבדה כתובתה ואינה טורפת מנכסים אלו כלום, אבל מנכסיו שיבואו לו אחר אלו נוטלת מהן כתובתה:

ופסק השולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן קו סעיף א:

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

" הכותב כל נכסיו לבניו, בין זכרים בין נקבות, בין בריא בין שכיב מרע, וכתב לאשתו עמהם קרקע כל שהוא [...] הואיל ועשה אותה שותף בין הבנים ושתקה כשנודע לה ולא מיחתה, איבדה עיקר כתובתה ותוספתה (אבל לא נדונייתא) (המ"מ פ"ו מזכייה). ואינה טורפת מנכסים אלו כלום. אבל מנכסים שיבואו לו אחר כך גובה מהם, אפילו באו לידו מאותם הנכסים עצמם, כגון שמת אחד מהבנים "

והכתב המגיד משנה הלכות זכיה ומתנה פרק ו הלכה ט:

הדין הוא בעיא דלא איפשיטא בגמרא ביש נוחלין ובפירוש המשנה סבר הרב ז"ל לומר דהעמד שטר על חזקתו ואינו נפסל אלא בראיה ברורה וכאן הסכים לאמת דאדרבה היא המוציאה דשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי לדעת ב"ה כדאיתא ביבמות פרק החולץ וכן כתב ר"ש ז"ל וז"ל ובבריא אוקימנא בתיקו וכיון דמספקא לן המוציא מחבירו דהיינו אשה עליה להביא ראיה דבכל דין אמרי' מאן דתפיס תפיס ע"כ:

אבל הרי"ף בסוגיא (דף ס עמוד ב) פסק:

הילכך מוקימנן כתובה בחזקתה ועל הבעל להביא ראיה.

וכ"כ ההגהות אשרי (בבא בתרא פ"ח סימן לד צב).

נמצא שיש מחלוקת, לדעת הרמב"ם - האיש הוא המוחזק, אבל לדעת הרי"ף - האישה היא המוחזקת, והשו"ע פסק כדעת הרמב"ם.

וזה הוא פירוש דברי הרע"א. וכן דעת הבית מאיר שהאיש הוא המוחזק ולכן בספיקא דדינא לא מוצאים מחזקתו ויד הנמחל על העליונה.

ולכן למה דכתבינן שהשטר בדיעבד כשר, הרי לא היה לפי דברי האיש קנין, ואם כן הוי ספיקא דדינא.

ובספיקא דדינא הדבר תלוי במחלוקת הראשונים ובמחלוקת הב"ש והרע"א והב"מ.

אלא שכאן יכול האיש לטעון שקיי"ל כדעת הפוסלים את הכתובה, ואם כן לכו"ע אין צריך קנין. ואם כן טענת הנתבע שהיה מחילה מעולה.

[שוב ראיתי קונטרס של הדיין הגאון הרב בר שלטון 'מי מוחזק בכתובה' הערוך בטוב טעם ודעת, ויש להעיר ולהאיר על דבריו כדרכה של תורה אבל אין כאן מקומו דאין בכך נפקא מינה לעניינינו, אלא להגדיל תורה ולהאדירה]

שהספק נובע מחמת טענתיהם - החלפת הכתובה כראיה

יט. ברם במקרה דנן אין ספק לבית הדין הנובע מספיקא דדינא או ספק במציאות אלא הכחשה בין האיש לאישה שלדברי האיש הייתה מחילה והאישה מכחישה זאת בתוקף, ברור הוא שאין בכח טענת האיש לבטל או להכריע כנגד חזקת החיוב, ולפי המהלך שכתבנו לעיל שהכתובה כשרה בדיעבד נוסף לזה נחשבת טענתו טענת פרעון כנגד שטר.

והראיה לכך הוא מהרמב"ם בהלכות אישות פרק כד הלכה יד:

"העוברת על דת צריכה התראה ועדים ואח"כ תפסיד כתובתה [...] הוא טוען ואומר עברה אחר התרה, והיא אומרת לא עברתי כלל או לא התרה בי, אם רצה להוציא הרי זה נותן כתובה אחר שתשבע שלא עברה שאם תודה שעברה אחרי התרה איו לה כלום"

והכתב המגיד משנה הלכות אישות פרק כד הלכה יד:

עברה בינו לבינה וכו'. זה מבואר שמחלוקת האיש והאשה בזה הוא כשאר כל התביעות שבין אדם לחבירו וכיון שהבעל רוצה להפסידה כתובה עליו להביא הראיה, ומ"מ בלא ראיה יכול להשביעה. ונ"ל דדוקא כשידוע שעברה על דת אלא שנחלקו אם היה אחרי התראה אם לא או אם היתה שם התראה כלל, אבל אם אינו ידוע אם עברה אם לאו נראה שאינו יכול להשביעה כיון ששטר כתובתה בידה ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן...

וזה אינו צריך לפני ולפנים, אלא שכאן האיש מביא ראיה לדבריו שהייתה מחילה שהרי שתיקנו את הכתובה והחליפו בכתובה דאירכסא לא הזכר התוספת כלל.

כ. הנה בשו"ת מוצל מאש שהובא כבר לעיל על ידי כת"ר הראב"ד כתב במפורש שאם הבעל טוען שמחלה את השעבוד של כתובה הראשונה, אינו יכול לטעון הכי, וזה לשונו:

"לאו כל מיניה כמ"ש, אבל אם הזכיר בתוך הכתובה החדשה שבשביל נדוניה ותוספת כתב לה זה והיא ידעה זה ובלית הא ודאי דבטלה לה כתובה הראשונה ואפילו נמצאת חספא בעלמא".

העולה מכאן שהבעל אינו יכול לטעון כי האישה מחלה לו על תוספת כתובה, ורק כאשר בתוך שטר הכתובה החדש שחתומים עליו שני עדים כתוב שידעה ומחלה, בטלה הכתובה הראשונה.

נמצא שהטענה של האיש שהאישה מחלה על כתובתה והאישה צועקת ככרוכיה שלא ידעה ולא מחלה, כבר הורה רבינו בעל המוצל מאש שאינה טענה כלל.

וכן הורה בכתב העט צפונות מו"ר הגר"ן זצ"ל שכתב על בכגוונא דא 'שרחוק מהדעת שמחלה', וראה עוד במה שדן שם לגבי אונס במחילה ע"ש.

עדותו של הרב עורך הכתובה השניה

כא. והנה הרב עורך הכתובה שתיים רעות עשה, האחת - שבנידון דידן לא כתב כתובה דאישתכח ביה טעותא אלא כתובה דאירכסא. ועוד - שהיה צריך לקרוע את הכתובה דאישתכח ביה טעותא, כפי שכתב בנחלת שבעה סימן יד סעיף בד"ה ומיהו - 'נהי דלא הייתה יכולה לגבות באותה כתובה, מחמת טעות הפוסל אותה, מ"מ יש לחוש שמא תחדש אותה עוד פעם בפני אחרים, ותראה לפנייהם כתובה הראשונה הנכתבת בטעות, והם יחדשו לה כתובה אחרת'. ועיין בבאר מים חיים סימן יט הביאו באוצר הפוסקים סימן 10 אות מ.

והשנייה - מה נפשך הרי היה צריך מדינא לכתוב את הכתובה בסכום הראשון, ואם לא עשה כן עשה שלא כדינא, ועין בחזון איש (ה' כתובות סימן ס"ה ס"ק ח) הביא את דברי הב"ש בס"ק י וכתב 'ומשמע לכאורה דחיובא קאמר, אבל מהגר"א בביאורו (ס"ק י"ז, ע"ש) כתב דלא אכפת לן בתוספת במה דלא סמכא דעתה, ולא אמרה ר"מ (כל הפוחת וכו') אלא בכתובה המחויב לה מן הדין, ואם לפי דבריו האישה מחלה הרי היה שותף לבעל שעשה שלא כהוגן.

ולכן יש לפקפק בעדותו, כיון שהוא נוגע בדבר, שיתכן שניחא ליה לומר שהאישה מחלה, דניחא ליה לומר שעשה שלא כהוגן משעבר על דינא, מלבד שהוא רק עד אחד.

סוף דבר

מכל הכתוב לעיל נלמד כי הנתבע חייב לשלם את מלא הכתובה.

וראה בחו"מ סימן פ"ב סעיף יא את שני הדעות אי צריך להישבע בטענת 'מחלת לי'. אלא שכאן עומד לפנינו גם כן את עדותו של הרב, אלא שמ"מ יש לפקפק אם נקרא עד אחד, דשמא הוא נקרא נוגע בדבר.

לכך דעתי שצריך לפשר, אלא שגודל הפשרה צריכה להיות על ידי כל חברי בית הדין. ודעתי נוטה שאם היו חברי הגאונים היושבים איתי על מדין מסכימים שהנתבע בעיקרון חייב את מלא הכתובה שהרי על חיוב הכתובה נעשה קנין, וגם שטר הכתובה כשר בדיעבד כפי הנימוקים שכתבתי לעיל, במקרה דנן בגין עדותו של הרב הייתי מציע לפשר שהנתבע חייב לשלם שני שלישי הכתובה הראשונה. (266,666 ש"ח).

הרב בוגרד אפרים – דיין

אחר כל אלה הדברים שכתב כבוד עמיתי שליט"א אף שיש מקום לפלפל בדבריו, אך מאחר והשלמת פסק הדין התארכה, לא ע'ט האספך כעת, ובפרט במקום שבלאו הכי לא יצאנו מבית הספק, לפיכך משנה ראשונה לא זזה ממקומה.

הרב אברהם מאיר שלוש – ראב"ד

לאור האמור מחליט בית הדין כדלהלן:

א. בית הדין מחייב את המשיב בכתובת המבקשת בסך מאה שישים ואחד אלף ש"ח (161,000 ש"ח).

ב. סעיף א' ניתן בדעת רוב.

ג. על המשיב לשלם את דמי הכתובה עד תום ארבעים וחמשה יום.

ד. יש לסגור את התיק.

ניתן לפרסם לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום י"ט באב התשפ"ג (06/08/2023).

הרב אברהם מאיר שלוש – ראב"ד הרב אפרים בוגרד הרב בן ציון טופיק

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה